

is csak a letűnt Harmadik Birodalom rémsége. „Az emberek a föld jelentékeny részén szögesdrót mögött élnek... Rezervátumoknak nevezik ezeket a koncentrációs táborokat... Mint a vadállatoknak elkerített térségeket. Milyen sértés... Hiszen a rezervátumokban a vadállatok aránylag szabadok és nem bántják egymást.” A rezervátum szót sajnos sok mindennel helyettesíthetjük: menekülttábor, tigrisketrec, védőrizet stb., tetszés szerint lehet folytatni a sort. S milyen nyugtalanítóan sok a példa, hogy a világ rémségei közt mélyen a vadállat alá süllyed az ember. A *Kirándulás a pokolba* éppen erről szól; hogyan váltja ki a világ rémsége jónak-rossznak együttes lehetőségéből, az embenből, a legrosszabbat, méghozzá üldözőből és üldözöttből egyaránt. Erről szól, és kicsit, reménykedőn, de elhithetően az ellenkezőjéről is. Arról, hogy a világ rémségében, a lét zavarában, az élet botrányában igenis megőrizhetünk magunkban jót is: csupa egyszerű, régen ismert, elcsépeelt eszmét és fogalmat: megrendülést és részvétet, irgalmat és jóságot, kultúrába vetett hitet és hipokratesi esküt. Éppen ezen a ponton találkozik Julesz Miklós három élete, mert ami a regényben elvont teória, abban az orvos és tudós élete a praxis. Egymás hitelet erősítik.

Ha megkérdeznék tőlem, miért tetszett Julesz Miklós könyve, sokféle magyarázatot tudnék adni. Dicsérném szerkezetének zártságát, megemlíteném, hogy pontos részmegefigyelésekkel és találó leírásokkal van tele, dicsérhetném alakjainak gazdagságát és sokrétűségét, a cselekmény izgalmát, meglepő fordulatait és így tovább. Mindez azonban sok más könyvről is elmondható. A legfontosabb és a legtöbb Julesz Miklós művében, hogy gondolatai a hároméletű ember élettapasztalatával és bölcsességével szólnak hozzánk.

Elnézést kérek szerzőtől és olvasótól, hogy nem a regény esztétikai értékeiről, említett irodalmi érdemeiről írtam. Az alapgondolatra és a szerző személyére kellett felhívnom a figyelmet, mert úgy érzem, a szerző jelenség. Hároméletű ember, akinek nemcsak életműve, élete példája előtt is irigységgel és tisztelettel hajtok fejet. Aki előtt irigységgel és tisztelettel kell fejet hajtanunk. (*Szépirodalmi*, 1971.)

BÁRDOS PÁL

Csörsz István: *Sírig tartsd a pofád*

A non-fiction divat manapság. Az olvasó megelégedte a meséket, a festett sebeket, bizonyosságot akar: vagy dokumentumhitelességű történeteket, vagy az író véréért. Nincs szükség kitalálásra, a póre valóság gyakran éppoly hihetetlen, mint a legagyafúrta regény. A magnetofon is, miként számos más emberi találmány, csak hasznára lett az irodalomnak, de csak az igazi tehetségek kezében, a középszerű író elveti a sulykot, montőr lesz csupán, kétes értékű szövegek létrehozója. A módszer más veszélyeit példázza az a könyv, amiről most szólni szeretnék: *Csörsz István Sírig tartsd a pofád* című „dokumentumregénye”. Idézőjelekre azért van szükség, mert a fülszöveg állításával ellentétben számunkra csak az összetétel első tagja tűnik igaznak.

Csörsz a fiatal írók „*Ahol a sziget kezdődik*” című antológiájában jelentkezett először, nem is oly régen. Novellája (*A legjobb lelépni*), melynek élményanyaga mostani könyvének egyik fejezetét idézi, néhány sutasága ellenére is egy csapásra kiemelte őt az átlagmezőnyből. A *Sírig tartsd a pofád* irodalmunkban eddig csak felületesen ismert területre vezeti az olvasót, egy galeri tagjai közé. Az író szándékosan nem használja ezt a szót, mert jól tudja, hogy az átlagolvasó számára ez a

kifejezés csupán „huligánoknak lányok megerőszkolására és békés járókelők kifosztására alakult bűnbandáját” jelenti. Pedig galéri ez is, az alvilág és a havi fizetéses élet határán, csak éppen más szándékú, mint a lapok bűnügyi rovataiban szereplő csoportosulások. „Zord Khán elképzelése az volt, hogy kiszakad csoportjával az alvilágból, és megmutatja az embereknek: hosszú hajjal is lehet rendesen élni, dolgozni... A legfőbb baj azonban az volt, hogy maga sem tudta, *hová vezesse népét*” — írja az író az előszóban, mintegy előlegezve az alapkonfliktust. Ezek a fiatal-emberek, életformájukkal egy szinte minden mai fiatalban élő vágyat próbálnak megvalósítani. Nem akarnak beállni a sorba, félnek a megöregedéstől. Örök nosztalgia, csak éppen századunkra jellemző kiélezettséggel. A felnőttek világáról nagyon is pontos, nagyon is találó véleményük van. De mit tehetnek? Nálunk nem lehet közös krumplitermesztésből vagy a milliomos papából megélni, mint az amerikai hippiközösségekben. Szerintük nem marad más, mint a simlis élet, a lejmolás, a csövezés. Mit számít a többiek véleménye? Börlábú: „Boldog vagyok, ha gyűlölnek, mert annyira lenézem őket, hogy ezen keresztül tudom: jól csinálom.” Zord Khán: „... legfeljebb kizárnak maguk közül, megvetnek, le vannak szarva, majd csak megdöglik egyszer az ember, de akkor is végigcsináltam, és helyettem újra végig fogják csinálni, ha sikerül, sikerül, ha nem, akkor nem. Nagy dolog? Hm. Ez a duma.”

Az író szándékai tiszteletre méltóak, tehetsége vitathatatlan. Még sem sikerült ez a könyv. Lapjain alakok kavarnak, nevek tűnnek fel és tűnnek el, a fejezet-címek teljesen esetlegesek, s így fölöslegesek. Még Zord Khánról nagyjából vannak elképzeléseink, de a többiek arcát nehéz kivenni. Mindez az írói technika tökéletlenségéből következik. Ahol az író csak a mikrofont tartja (pl. Zord Khán véleménye a „rendes életről”), vagy ahol tiszta fikcióval él (pl. az utolsó fejezet), lebilincselő, szép ez a könyv. De amikor a fikció és a dokumentumirodalom másnemű elemeit próbálja ötvözni, rendszerint kudarcot vall. Csörsz helyenként (pl. Kati és Zord Khán beszélgetése) fiktív szituációba erőlteti a saját kérdéseire kapott, magnóra vett válaszokat, és ezzel épp könyve hitelességéből veszít: érezzük, az életben nem ilyen ez a dialógus, csak interjú közben felelhet így és ennyit egy-egy kérdésre Zord Khán. Pedig Csörsz nincs tehetség híján, nem csak nézi, látja is ezt a világot, néhol metaforikus tömörségre képes. Pontos, képszerű hasonlatai is szép számmal akadnak: „... aprókat mozgott a villamos lépcsőjén, akár egy zsineggel megkötött parafadugó a vízen.” A vagányhumort is érti: „Surranó hirtelen nem is tudta, hogy mit mondjon, ami nagy szó volt nála.” De ilyet is leír: „A vízről visszaverődött fénybárányok csillogtak a szemében.”

Fontos dokumentum ez a könyv, de irodalmi megvalósítás tekintetében sajnos sok helyütt megoldatlan maradt, miként megoldatlannak tűnik hősei további sorsa is. A főhős mondja a könyvről: „Nekem ez a könyv csak rossz emlékeket táplál, és azt hiszem, így vannak vele a többiek is. Nincs rá kilátás, hogy jobb legyen. Azoknak, akiknek mondana valamit, úgyse kerül kezükbe ez a könyv, már csak azért sem, mert ez a réteg egyáltalán nem olvas.” (*Magvető, 1971.*)

TEMESI FERENC